

לעילוי
נשמת

הר"ר
יוסף וולף ז"ל
ברוך חנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
התשובה
רודפת צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ד"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגנדי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחטיבי זיסר

גליון מס' 359

פסחים פ"ב-פ"ח

בס"ד, י"א ניסן תשס"ו

השבוע בגליון

- שליחויות עבור המארר
- ויכוחים באכסנייה
- עד כמה ניתן לחנך קטנים למצוות?
- לתת לקטן לתקוע בשופר בשבת

- מגורים מעל בית כנסת
- למה דומה קדושת בית הכנסת
- האם יש עניין לרכוש קומה צמודת קרקע בירושלים?
- "כל מה שבעל הבית אומר לך עשה חוץ מצא"

דבר האזינו

צנון ודבש

הוא שדכן.
מקצועי.
כנגד כל שידוך שעשה, יש לו שבעה עשר סיפורים ומעשיות על שידוכים אחרים מימים עברו.
אחד הסיפורים חביב עליו במיוחד והוא משמיע אותו בהזדמנויות שונות, מפני שלדעתו הוא עשוי לחזק את המחזיקים ולהעניק מבט אמיתי על החיים. לאחרונה הוא החל להשתתף בשיעורי הדף היומי, ומשם התגלגל הסיפור חיש מהר עדינו.

היה זה לפני כמאתיים שנה.
מעשה בבחור משיבת ואלאזין המעטירה, אשר נגש אל רבו, הגאון רבי חיים מואלאזין זצ"ל, תלמידו של הגאון מוילנא זצ"ל, ושאלתו בפיו.
עומד הוא בפני פרשת דרכים. שתי הצעות שידוכים לפניו. שתיהן יראות שמים, חפצות בבעל שישקוד על התורה ועל העבודה, אך ה"שווער"...
אביה של אחת מהן, קובע עיתים לתורה, מקפיד ללמוד מידי יום בתורה הקדושה, והאחר... אומר שעוד לא הגיע לכך...
דא עקא, שבאמתחתו של הלה צרור מזומנים המובטח לחתנו העתידי, אשר יש בו כדי להבטיח פרנסה בשפע לשנים רבות וארוכות, ואני, שח הבחור, מתפתה להשתדך עם בתו, כדי שלא יטריוני בעיות הפרנסה ואוכל לשבת במנוחה על התורה ועל העבודה. מה גם, שהוא הבטיחני מהימנה, כי העובדה שאינו לומד אפילו אות, לא תשפיע חלילה על מהלך חייו. הוא עצמו יעמוד על כך!
הישיר רבי חיים מואלאזין זצ"ל מבט בעיני

דף פה/ב - פ/א גגין ועליות
מגורים מעל בית כנסת
קדושתו של בית כנסת גדולה ורבה היא. עד היכן היא מתפשטת? האם היא כוללת את גגו ואת שאר השטחים שעל גביו? על כך נדון במאמר שלפנינו.
השאלה נוגעת לכל אדם שמקום מגוריו הוא מעל בית כנסת. חלק לא מבוטל משימושי הבית לא ניתן להגדיר כמכובדים באופן מובהק, ויש לדעת כיצד לנהוג כאשר הדירה ממוקמת מעל בית כנסת.
כבר המהר"ם מרוטנבורג נשאל על כך והשיב כי לא ידוע לו שקיים איסור גמור להשתמש בעלייה שעל גבי בית הכנסת, אך יש להזהר שלא להשתמש שם לתשמיש קבוע של גנאי. כלומר, המקום אינו קדוש, אך משום כבוד בית הכנסת, אין להשתמש בו לשימושים של גנאי.
לעומתו, המהרי"ק מעלה אפשרות לאסור כל שימוש בדירה שמעל בית הכנסת.
למה דומה קדושת בית הכנסת: יסוד מחלוקתם טמון באמור בסוגייתנו כי "גגין ועליות לא נתקדשו"; גגותיה ועליותיה של העזרה בבית המקדש אינם קדושים. אולם עליות ההיכל נתקדשו גם נתקדשו. האם דומה קדושת בית הכנסת, לקדושת עזרה, וממילא הגג והעליות אינם קדושים, או שמא דומה היא לקדושת ההיכל וממילא גם גג בית הכנסת ועליותיו קדושים.
בשאלה זו התחבטו הפוסקים. המהר"ם מרוטנבורג דימה את קדושת בית הכנסת לקדושת העזרה, ואילו המהרי"ק כותב, שיתכן כי דומה היא לקדושת ההיכל דווקא (דבריהם מובאים ב"בית יוסף" או"ח, סוף סימן קנ"א).
בהתאם לאמור נפסק ב"שולחן ערוך" (שם סעיף י"ב): "יש להזהר מלהשתמש בעליה שעל גבי בית הכנסת תשמיש קבוע של גנאי, כגון לשכב שם. ושאר תשמישים יש להסתפק אם מותר להשתמש שם".
כנגד דברים אלו יצא המהרי"ט (שו"ת ח"ב יו"ד סי' ד). לדעתו, אין לדמות בין הדברים כלל, שכן, קדושת גגות ההיכל ועליותיו אינה נובעת מהיותם גג של ההיכל ועליה של ההיכל, אלא הגג והעליה נחשבים בעצמם חלק מן ההיכל. שונה היא דירה הממוקמת מעל בית כנסת, שאין היא עצמה בית כנסת. זאת ועוד, לדעתו, קדושת בית הכנסת פחותה אף מקדושת הר הבית, הפחותה מקדושת העזרה, ובוודאי מקדושת ההיכל, ואין כל סיבה להשוות בין קדושת ההיכל לקדושת בית הכנסת.
מאידך, ה"חתם סופר" זצ"ל סובר (שו"ת או"ח סי' לו), שיש להשוות בין קדושת בית כנסת לקדושת היכל, מפני שכל מה שלא התקדשו גגות העזרה ועליותיה הוא משום שמעל מקום הקרבת הקרבנות לא היה כל מבנה, הן הקרבנות הוקרבו בחצר העזרה שאינה מקורה, ולפיכך, לא התקדשו הגגות והעליות שסביבותיה. לא כן גגות ועליות ההיכל

עילוי נשמת
מרת **חנה שנור** ע"ה
בת הר"ר חיים יעקב ז"ל
נלב"ע י"א ניסן תשכ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בנה ידידו הר"ר אבי שנור הי"ו ומשפ' שיחיו - סביון

עילוי נשמת
מרת **זיסל (סרין) רובנר** ע"ה
בת הרה"ח ר' משה ז"ל
נלב"ע ח' ניסן תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בנה הר"ר דוד רובנר ומשפ' שיחיו - פ"ת

עילוי נשמת
מרת **יענטה יהודית לינצר** ע"ה
ב"ר חיים אשר אנשיל זאב ז"ל
נלב"ע י"ג ניסן תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בנה ידידו הר"ר שמואל לינצר הי"ו ומשפ' שיחיו - פ"ת

לעילוי נשמת
הר"ר **יצחק מן** ז"ל ב"ר משה רפאל ז"ל
נלב"ע י"א ניסן תשנ"ו **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצח ע"י מרת **גאולה מן** תחי' ומשפחתה שיחיו רמת גן

נר ה'
נשמת אדם

היו מעליו, מעל מקום המזבח הפנימי, ולפיכך התקדשו. מעתה, גם דירה שמעל בית הכנסת, ממוקמת מעל מקום התפילה, ויש להשוות את דינה לדין עליות ההיכל שבבית המקדש [להלכה לא הביאו הפוסקים את הערת המהרי"ט, אך כתב ה"משנה ברורה" שם, כי לפי משי"כ ה"שערי תשובה" בשם תשובת "פאר הדור", יש להקל חוץ מהמקום שמעל ארון הקודש]. הגבלה חשובה בהלכה זו, מופיעה ברמ"א (שם) הפוסק, על פי דברי המהרי"י ווייל, שכל הנדון הוא בבית שנבנה מלכתחילה לשם בית כנסת, אך כאשר נטלו מבנה קיים ושיכנו בית כנסת בקומתו הראשונה, אין כל מניעה להשתמש בקומות שמעליו, אף לשימוש של גנאי.

הט"ז מוסיף, שכל שכן, אם מלכתחילה בנו בניין, מתוך מטרה שקומתו הראשונה תהא בית כנסת, והקומה שעליו למגורים, אין לאסור שם שימוש של גנאי. אם כי הוא מוסיף, שעדיין יש להזהר שלא לאפשר העמדת עבודה זרה או שימוש אחר [כגון, בית הכסא] שהם בזיון רב מאד, המעכב את העלאת התפילה למרום. בכל מקרה, איפוא, יש להזהר להתנהג בנקיות בדירה הבנויה מעל בית כנסת. הט"ז מוסיף ומספר על עצמו עובדה מצמררת: "הייתי דר בקהילת קודש קראקא עם בית בבית מדרשי שהיה למעלה מבית הכנסת, ונענשתי הרבה במיתת בני, ותליתי בזה". אף ה"מגן אברהם" כותב בשם "כנסת הגדולה" על היתרו של הרמ"א - "ושומר נפשו ירחק מזה", וב"כנסת הגדולה" מוסיף שמי שנהג כן "לא ראה טוב".

דף פה/ב אמר רב גגין ועליות לא נתקדשו

האם יש עניין לרכוש קומה צמודת קרקע בירושלים?

האם המתגורר בירושלים ייטיב לעשות אם ישתקע בדירה צמודת קרקע דווקא? מסוגייתנו עולה, לכאורה, כי אכן כנים הדברים, ובמאמר שלפנינו נברר את העניין לאשורו.

בשר קרבן הפסח צריך להאכל בתוך גבולות העיר ירושלים. בסוגייתנו אומר רב, כי אין לאכול את בשר קרבן הפסח בקומה שנייה או על הגג, מפני ש"גגים ועליות לא נתקדשו". כלומר, קדושת ירושלים תקפה בקרקע העיר בלבד, לא במבנים המתנוססים אל על, ואפילו בעזרה שבבית המקדש, אין קדושת ירושלים בקומה שנייה או בגגות.

הכל מעלין לירושלים: קדושה היא ירושלים והמתגורר בה זוכה למעלה מיוחדת, עד שהמשנה אומרת, כי "הכל מעלין לירושלים", ורשאי אדם לדרוש מבני ביתו לעלות עמו לירושלים ולהשתקע בה, וכן רשאית האשה לדרוש זאת מבעלה (ראה תשבי"ץ ח"ג סי' ר"א). טעם הלכה זו הוא משום קדושת ירושלים, ולדעת בעל שו"ת "פרי הארץ" (ח"ג י"ד סי' ז'), הגר בירושלים אינו רשאי לעקור ממנה כדי להשתקע בעיר אחרת בארץ ישראל, משום שקדושתה של ירושלים עולה על קדושת יתר ערי הארץ! כפי שהדר בארץ ישראל אינו רשאי לעקור לחוץ לארץ (ראה בשו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ג סי' כ"ב, שדייק כן מדברי הראשונים).

משכך, נשאל הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג שליט"א (שם חלק י"ד סי' נ"ב), האם לאור דברי רב בגמרתנו, יש עניין להתגורר בירושלים דווקא בקומת קרקע, שהרי רב אומר, כי קדושת ירושלים אינה חלה על הקומות העליונות.

בעל ה"ציץ אליעזר" שולל את הדברים לחלוטין, ותחילה הוא כותב, כי יש לחלק בין דיני אכילת קרבנות, לבין קדושתה לגבי המגורים בה.

לגבי הקרבנות יש צורך לאכלם במקומות שנכבשו על ידי בני ישראל ונתקדשו מכח הכיבוש. ואילו קדושתה הנצחית של ירושלים, מפניה נפסק ש"הכל מעלין לירושלים", אינה מכח כיבוש, אלא נתקדשה ירושלים בקדושה עליונה בידי שמים, והיא קיימת בכל שטחה ואווירה של ירושלים.

זאת ועוד, אף אם לפרש את דברי רב כפשוטם, שאין לאכול את הפסח בקומה שנייה, לא ברור שכך נקט להלכה. הנה, הרשב"א פוסק (שו"ת ח"א סי' ל"ד) בפשטות, כי ניתן לאכול בכל מקום את הפסח, ורק בגגות העזרה ועליותיה, אין לשחוט קרבנות ולאכול קדשי קדשים [קרבן פסח הוא "קדשים קלים"].

אכן, ה"מנחת חינוך" (מצווה ש"ב) נוקט, כי דברי רב לא ננקטו להלכה, ועליות ירושלים וגגותיה התקדשו גם התקדשו (עיי"ש שביסס דבריו מסוגיות שונות). קביעה זו עולה גם מדברי הרמב"ם, כפי שפירשוהו אחרונים רבים, ("מנחת חינוך" שם, "אור שמח" הל' בית הבחירה פ"ו הל' ז', וראה עוד בספר המפתח), שניתן לאכול קדשים קלים גם בגגות ירושלים ובעליותיה, לפי שנתקדשו, ולא נאמר שלא התקדשו הגגות והעליות, אלא ביחס לקדושת העזרה, שקדושתה רבה וגדולה מקדושת ירושלים.

דף פה/ב כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא

"כל מה שבעל הבית אומר לך עשה חוץ מצא"

אמרה ידועה היא: "כל מה שבעל הבית אומר לך עשה חוץ מצא", ומקורה בגמרתנו. **האמנם, לא לשמוע לבעל הבית?** מה פישרה של הגבלה זו, שאין לשמוע לבעל הבית המצווה על אורחו לצאת מביתו? האם כך באמת הורונו חז"ל, שאורח יוותר בבית מארחו בעל כרחו של זה?

אכן, המילים "חוץ מצא" הוקפו בסוגריים עגולות בגמרא, ולדעת מפרשים אחדים יש 'להוציאם' מגירסת הגמרא. כבר המאירי כתב בחומרה, כי תוספת זו שורבבה

תלמידו ואמר: "אם כבר בענייני שידוכים עסקינן, הבה אספר לך על שידוך מעניין". **התיישבו השניים**, וישאל רבי חיים את תלמידו: "האכלת מימין מרקחת צנון?". התלמיד אישר את הדברים, תוך שהוא תמה בינו לבין עצמו, מה לשידוכו ולמרקחת צנון, שרווחה בימיהם, עת עקרות הבית נהגו לרקוח צנון ודבש יחד ולהגישם כמעדן מלכים.

המשיך רבי חיים: כלום נתת פעם דעתך, כיצד זה נרקם השידוך המזור בין הצנון לבין הדבש? אם לאו, הטה אנךך ושמע.

הצנון, הרי הוא קשה, קשוח, טעמו חריף, אך טיפס אינו. הוא ידע אל כוון, כי בעיני אנשים רבים הוא אינו מן המאכלים האהודים ביותר, בלשון המעטה. ביקש, איפוא, הצנון ל'שרגי' את מעמדו, וישלח אל הדבש לאמר, "הצטרף אלי. נתגורר יחד, ומחלקך יהא חלקי".

ויען הדבש, "מה לי ולך? אם השמאל - ואימינה. ואם הימין - ואשמאילה. אני מתוק - אתה מר. אני זך ושקוף - אתה קליפתך כהה!". **וישב** השליח אל הצנון ופניו חפים ויאמר: צדקו דבריו מדברך. הוא ניצור מצוף הפרחים הגדלים באוויר הצח, ואתה גדל באדמה, מוקף עפר רימה ותולעה. הוא צלול ומתוק ואתה...

ויען הצנון ויאמר, "אכן, מלכתחילה ידעתי, כי זו תהיה תשובתו. אמור נא לו, כי הנני מוכן לעשות הכל כדי להפיס את דעתו. **אם** מבקש הוא כי אשיל את עורר מעלי - אשיל. אם חפץ הוא להכהות את חריפותי על ידי שהייתי לילה שלם ללא קליפתי - יכהה. אם רוצה הוא שיפוררוני ויכתשוני - יהי כן. אם ברצונו להרתיחני במים כדי לשבר את קשויות ערפי - ירתיח. הנה, אחר כך, אהיה אף אנכי, רך, לבן ונימוח...".

וישב השליח אל הדבש, אשר נכמרו רחמינו נוכח כניעתו המלאה ותחנוניו של הצנון ויאות להסתופף עמו בתבשיל אחד, ויקום שידוך הצנון עם הדבש.

בשמחת אירוסייהם תסבו כל גדולי העם, ויגישו לפניכם... מרקחת "צנון ודבש", אלא מה?! מיד התפתח נידון בין המסובים, איזו ברכה ראוי לברך על מרקחת זו. מחד, הדבש נתן בה את טעמו, מאידך, הצנון... אי אפשר להתעלם ממנו. לבסוף נמנו וגמרו לברך כפול גדול: "יברך אתה ה', אלוקיני מלך העולם... בורא פרי האדמה". ככלות הכול, הצנון הוא העיקר והדבש הוא הטפל. אי אפשר להשתנות לחלוטין אם לא משתנים באמת.

"**ההבנת** יקירי את המשל": שאל רבי חיים. **הבחור** נענע בראשו ויבן, כי הגוף והנשמה ירדו כרוכים ממעל. הגוף מושך מטה והנשמה מושכת מעלה. כל עוד הם זדים בכפיפה אחת, קיים ביניהם מאבק תמידי על המלוכה, מי ישפיע, מי יתן את טעמו, מי יהיה העיקר ומי יהיה הטפל. אם לא לומדים תורה, יהא אשר יהא, לעולם לא תהפוך הנשמה לעיקר והגוף לטפל.

בחג הפסח יצאו אבותינו ממצרים שפיר טומאה בהם היו שקועים, והחלו לטפס במעלה ההר הרוחני, עד הגיעם למרגלות הר סיני, בו נכנעו תחת מלכות הבורא וקיבלו עליהם את התורה הקדושה, אשר היא התבלין לתאוות הגוף.

מעבדות לחרות. **קובעים** עיתים לתורה, ויוצאים מעבדות הגוף לחרות הנפש. **להקמת** שיעור הדף היומי באיזור מגורך, ולבירורים על שיעור דף יומי באיזור מגורך, הנך מוזמן לפנות למוקד מאורות הדף היומי: 1800-20-33-11.

.....
 המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
 כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 93-67-570-03
 mendelson@meorot.co.il

 בברכת התורה העורך

פנינים

דף פד/א ועצם לא תשברו בו

תוציא - תשברו

בירושלמי (כאן) נאמר, שהשובר עצם שכבר נשברה קודם לכן, אף הוא חייב, ואילו המוציא מחוץ לבית אבר שכבר הוציא פעם אחת - פטור. ר' זלמן מואלווין (אחיו של רבי חיים) אמר כי דין זה רמוז יפה בפסוק: "לא תוציא מן הבית חוצה, ועצם לא תשברו בו" - הוצאה שנוכרה בלשון יחיד, רק הראשון חייב בה. אבל השבירה שנוכרה בלשון רבים - חייב בה אף שובר אחר שובר (תולדות אדם)

דף פד/א השובר את העצם

בני מלכים

ראוי להזכיר את דברי החינוך (מצוה ט"ז), בבואו להעמיד את שורש האיסור שלא לשבור עצם בקורבן פסח: "אין כבוד לבני מלכים וליועצי ארץ לגרר העצמות ולשברם ככלבים, לא יאות לעשות ככה כי אם לעניי העם הרעבים". ביום בו מציינים אנו את היותנו לעם נבחר - עם סגולה, ראוי לעשות מעשים המבטאים מעלה וגדולה.

דף פה/ב גגין ועליות לא נתקדשו

אין להתנשא

"אין גבהות לפני המקום", אמר האדמו"ר מגור, בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל. המתנשא אינו מתקדש... ("אמרי שמאיים").

דף פח/ב כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא

צא מהר...

אל תעשה דבר עד שיאמר לך בעל הבית לעשותו; אולם לצאת - צא עוד קודם שיאמר בפירוש... ("שיחת חולין של תלמידי חכמים").

דף פו/א דאכלי באיגרא ואמרי באיגרא

לא אמר אדם צר לי המקום בירושלים

בעל המאור מבאר, מדוע עלו לגגות לקריאת הלל, אחר שסיימו לאכול קרבן פסח בתוך הבתים: מפני דוחק המקום, שהיה צר ועמוס. ללא אורה, הרי משנה ערוכה היא במסכת אבות (פרק ה') "ולא אמר אדם לחברו, צר לי המקום שאלין בירושלים!!" ה"חם סופר" זצ"ל (שו"ת יו"ד סי' רל"ד) אומר, שהמקום אכן היה צר, והיו נדחקים אנשי ירושלים לארח את הבאים, אבל הנס היה, שלא אמר אדם צר לי המקום. מתוך אהבת ה' ומצותו, לא התלוננו (שערים מצויינים בהלכה).

דף פו/א דאכלי באיגרא ואמרי באיגרא

פתיחת הדלת ב"שפוך חמתך" כאמור, לאחר אכילת קרבן פסח בבתים, היו העם עולים לגגות וקוראים את ההלל.

בספר "דבר שמואל", מביא בשם סבו רבי יוסף סלנט זצ"ל, שמכאן המקור לפתיחת הדלת באמירת "שפוך חמתך". שכן, בעת האכילה היו דלתותיהם סגורות, כי אסור לצאת מהבית ולהוציא מבשר קרבן הפסח. ישבו, איפוא, ואכלו במקום צר. לאחר ברכת המזון, היו פותחים הדלתות לומר ההלל בגג...

דף פח/ב כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא

חוץ מצא

האדמו"ר מגור זצ"ל, בעל ה"אמרי אמת", הזדמן לבית האדמו"ר מסוקולוב זצ"ל וזכה לכבוד גדול. משראה כך, התכוון האורח לסגת ולצאת. המארח תמה: והרי "כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא"?! היאך יפנה הרבי ויעזוב את הבית? השיבו האורח על אתר: על אורח לשמוע בקול בעל הבית, עד שמגיעים הדברים לעסקי - "צא", היינו: עסקים בדברים המוציאים את האדם מן העולם... ועל כן, משמעניק לי כבודו כבוד גדול, הריני בסכנת "צא", ואיני מחוייב עוד לצייט...

לגירסת הגמרא על ידי "ליצנים", וה"דברי חמודות" (על הרא"ש, חולין פ"ח אות צ"ב) כתב, אין זו אלא "הלצה בעלמא" (עיי' גם בחידושי אגדות כאן). לדעתם, איפוא, יש להשמיט מילים אלו מן הגמרא.

חוץ מצא: מאידך, היו שקיימו את הגירסה במלואה (המופיעה גם בעין יעקב כאן, וכן בזהר פנחס דף רמ"ד) וטענו, כי גרשיים שנשמטו במהלך השנים מטיבורה של המילה "צא", הן שחוללו את הסערה. לדעתם, במקור היה כתוב: כל מה שבעל הבית אומר לך עשה חוץ מצא. כלומר, חוץ מצד איסור. עתה הדברים מקבלים משמעות שונה לחלוטין; הז"ל חיזקו את האורחים, אשר מטבע הדברים מסכימים לרצון מארחיהם, כי ברצות המארח שאורחו יעבור על איסור, יסרב בתוקף (ראה "גן יוסף" עמוד ק"ד, ו"בן יהודעי" כאן).

לעומתם, מפרשים אחרים הותירו את הגירסה ככתבה וכלשונה, ללא כל שינוי ופירשה באופנים שונים.

שליחויות עבור המארח: הב"ח (או"ח סי' ק"ע) מבאר שכוונת חכמים להורות לאורח דרכי נימוסין; כאשר בעל הבית מבקש מאורחו לשרתו בעניינים הכרוכים בשליחויות מחוץ לביתו, אל יחוש האורח בחוסר נעימות אם ברצונו לסרב לבקשתו. שכן, "אין זה כבודו לילך לשווקים שאינו מכיר בהם".

המהרש"ם (דעת תורה לשו"ע שם) מפרש בשם אביו, כי הגבלת "חוץ מצא" נסובה על סוגיית הגמרא אהלן (פסח) בה מבואר, כי במקרים מסויימים, בני החבורה שנמנו על אכילת קרבן פסח, אינם רשאים לומר לאחד מהם "טול חלקך וצא".

בעל ה"שפת אמת" (כאן) מפרש, כי תקנה זו תוקנה אחר המאורע של קמצא ובר קמצא. כידוע, נחרב בית המקדש השני בטויו של גירוש בר קמצא מסעודה שערך שונאו. בר קמצא הפגוע יצא מן הסעודה והלך להלשין באזני המלך על אחיו היהודים. או אז תקנו הז"ל שאין חובה על אורח שכבר נכנס לבית בעל הבית, לצאת הימנו בציווי, מחשש שמא ישנו מאורעות דומים.

לעומת כל אלו היו גם שפירשו את הדברים כפשוטם ממש, ללא שום תקנה וללא שום הגבלה. אין לשמוע לבעל הבית לצאת מביתו! כך נאמר במפורש בגמרא (ערכין טז/ב), שלא ישנה אדם מאכסניה שלו עד שבעל הבית יוציא את כלי המארח או יחבוט בו כהגון!

וינוחים באכסניה: מה כוונת הדברים? כאשר אדם מתארח באכסניה לתקופת מה, עלולים להתגלע ויכוחים בינו לבין המארח, כך טבע האדם. או אז, בהתלהטות הויכוח עלול בעל הבית לומר לאורחו, צא מכאן, איני חפץ בך! אמרו חכמים, אל ימהר האורח להפגע, לארוז את מיטלטליו ולעזוב את האכסניה, אלא יבליג וימחל על כבודו וישאר בה. מה טעם? כדי שלא יצא לעז על האורח ועל המארח, שיאמרו הבריות, ראו כמה קשים אנשים אלה, שאינם יכולים לדור יחד (עיי' שם בגמרא וברש"י). פירוש זה נאמר על ידי פוסקים אחדים (י"דרישה" או"ח סי' ק"ע אות ג' וימטה משה" סי' ר"צ) והובא להלכה (במג"א שם סי' ק"י ובערה"ש סעיף ח').

נסיים בפירוש מוסרי שהובא בקדמונים: כוונת הגמרא היא ל"בעל הבית" של העולם, הקדוש ברוך הוא. כל אשר יאמר לך עשה, מלבד אם יאמר 'צא' - 'צא ממחיצתי', כמו שאמרה בת הקול ל"אחר": "שובו בנים שובבים חוץ מאחר" (חגיגה טו/א). גם אחר אמירה כזו, אין דלתות תשובה ננעלות (כמבואר בגמרא שם, שקיבלוהו בתשובה) (שלי"ה שער האותיות אות ק' דף צח/ב הובא גם במשך חכמה בראשית על הפסוק "לא מות תמותו", ועיי' באריכות רבה בנושא בספר "גם אני אודך" סי' י"ז).

דף פח/א

עד כמה ניתן לחנך קטנים למצוות?

שאלה כאובה הונחה על שולחנו של גאון ישראל ה"חם סופר" זצ"ל. יהודי עתיר ממון נפטר לעולם שכולו טוב והותיר אחריו עזובן עצום ובן אחד בן שבע שנים, שהוגדר כך על ידי רב העיר ששלח את השאלה: "הנער בכל מעשיו כמתעתע. מדבר - ואך קול דברים ובעצמו אינו יודע מהו מדבר. שומע בעת מדברים אליו ואינו יודע תכלית שום כוונה מיוחדת על בוריה ממה שדברו אליו. אינו לא חרש ולא אלם אף לא פקח. כל מעשיו, רמיזותיו, קריצותיו, תנועותיו מוכיחין מעידין ומגידין אשר הוא שוטה ודעתו קלישתא מאד".

נמנו קרוביו הרחומים להשתמש בירושה העצומה כדי לסייע לילד היתום. ויאספו רופאים "מומחים מנוסים ומוחזקים", כדת מה ניתן לעשות בו וכיצד ניתן לשפר את מצבו. לאחר בדיקה מעמיקה הגיעו הרופאים למסקנה, כי במצבו הנוכחי אין לו כל תקנה, אך אם ישלחוהו לבית רפואה מיוחד לנפש, בעוד שנים אחדות יהיה כאחד האדם. לא ממש: "אף כי לא יהיה חריף כשאר בני אדם, על כל פנים, יגיע למעלה להיות בעל אנושי לישא וליתן לכלכל דבריו במשפט לטרופ טרף לוי".

דא עקא, שבית המרפא נוהל בידי נכרים, ובמהלך שנות שהותו במחיצותיו, יתגאל במאכלות אסורות ויעבור על איסורים ועל עבירות למכביר. ה"חם סופר" מתחבט לאורך תשובתו הארוכה, בה הוא דן בהיבטים שונים של השאלה, והוא מחדד את צדדי הנידון ומציבם זה כנגד זה. כל נידונו מורכב מקביעתו, שהגדרת הרופאים לגבי ילד זה, אינה "שוטה גמור", אלא תופעת שטיון באדם שיש

בו דעת, ובכך הוא ממשיך לדון בארוכה. ברם, אומר ה"חתם סופר", אם היה הילד הזה שוטה גמור, אזי, השאלה העומדת בפנינו היא, מחד, אם יירפא השוטה ותנוח עליו הדעת, הן יזכה לקיים את מצוות התורה ולחיות כיהודי, לא כן במצבו הנוכחי, שוטה הוא, פטור מן המצוות, ואף אינו יודע כיצד לקיימן. מאידך, על מסירתו למקום זה מעיב איסור "ספיה" הקובע, שאף שקטנים אינם מצווים על מצוות התורה, אסור להאכיל קטן במאכל איסור.

ה"חתם סופר" מכריע באופן מוחלט, כי במקרה אשר כזה, ודאי מותר לעבור על איסור ספיה כדי "להביאו לחיי עד לקיים כל התורה".

עד כה עסקנו בדחיית איסור ספיה, שבאמצעותו נוטלים גוף נטול דעת והופכים אותו ליהודי המקיים תורה ומצוות. ברם, האם רשאי אב לילד פיקח, לעבור על איסור ספיה, כדי לחנכו בקיום המצוות?

בשאלה זו רבו הדעות ופוסקי הדורות נתנו עליה את דעתם בכובד ראש, וכמעט כולם מזכירים בנידון זה את דברי התוספות בסוגייתנו.

בגמרתנו אנו למדים, כי מי שלא נמנה מלכתחילה על קרבן פסח, אינו רשאי לאכול ממנו. בעלי התוספות (ד"ה "שה לבית") מתקשים, שאם כן, אסור להאכיל קטן מבשר קרבן פסח, מפני שקטן אינו יכול להיות "מנוי" על הקרבן! ברם, בעלי התוספות מחדשים, כי כאשר על ידי איסור "ספיה" מחנכים את הקטן למצוות, מותר הדבר! האמנם?!

היתכן, שמותר לעבור על איסור מן התורה, כדי לקיים מצוות חינוך שהיא מדרבנן? הגע עצמך! מעתה, אב מסור יצווה על ילדו לקטוף לולב בעיצומו של חג, כדי להעניק לולב לבנו הקטן ולחנכו במצוות ארבעת המינים! ההותר איסור התורה, להאכיל את הקטן איסורים בידיים, כדי לחנכו?!

הנה כי כן, הרי לנו הזדמנות מצויינת בה מומחש ביתר שאת הצורך, להשען על דברי רבותינו הפוסקים, ולא להסיק הלכה כראות עינינו.

ובכן, יש מן הפוסקים (י"מלא הרועים" כאן) המסבירים את דברי התוספות, כי כל עיקרו של איסור הקטן לאכול מבשר קרבן הפסח עליו אינו מנוי, הוא מדרבנן בלבד ולא מן התורה!

לאור דבריהם, נתונים שונים לחלוטין, איפוא, לפנינו: בעלי התוספות אומרים, כי איסור דרבנן זה, של אכילת קטן מקרבן פסח שאינו מנוי עליו, נדחה מפני מצוות חינוך, שאף היא מדרבנן. לו אכן היה איסור אכילת קטן בקרבן פסח מן התורה, חלילה וחס להעלות כן על הדעת. [ראוי לציין, כי יש סוברים, שאיסור ספיה הוא מדרבנן, למעט באיסור אכילת שרצים, אכילת דם וטומאת כהנים, ראה "בית יוסף" או"ח סי' שמ"ג].

לתת לקטן לתקוע בשופר בשבת: אכן, כך כותב גם רבינו ירוחם (ראה "מגן אברהם" או"ח סי' שד"מ ס"ק ג'), שמותר לתת בידיים שופר לקטן לתקוע בראש השנה שחל בשבת, ובכך יעבור על איסור דרבנן, כדי לחנכו למצוות תקיעת שופר.

במקרים שונים נוספים בהם דנו גדולי ישראל, הם התירו להורות לקטן לעבור על איסור דרבנן, לצורך חינוכו. רבינו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת ח"א סי' ט"ו) כותב, כי בשבת קודש מותר לתת לקטן לטלטל סידור לבית הכנסת, אם הסידור נצרך כדי לחנכו למצוות התפילה בבית הכנסת.

כמובן, כי אין אדם משתמש בהגדרות אלו לבדו וקובע מתי נחשב חינוך למצווה, אלא רק המקרים המפורטים בפוסקים.

הידעת?

מהו 'כוס של אליהו הנביא, ומה הטעם לפתיחת הדלת קודם שאומרים 'שפוך חמתך'?

כיצד מתרגמים את שיעורי המידות ששיערו חז"ל למידות זמנינו?

★ ★ ★

השבוע - ב"מאורות ההלכה" (דף פ"ב) וב"נספח השיעורים" שבסוף הלכות ליל הסדר.

כולנו מצטרפים ללימוד ההלכה

לעילוי נשמת

הר"ר **זאב (יוסף) הלוי** זצ"ל

בן מוריני הרב פינחס זצ"ל נלב"ע ט"ו ניסן תשכ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק ישראל קנופף** ז"ל

בהר"ח יונה צבי הלוי ז"ל נלב"ע י"א ניסן תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף שמריהו דיסין** ז"ל

ב"ר יבחלטי"א ר' ישראל יעקב הי"ו נלב"ע ו' ניסן תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ילדיו שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **משה נעמן** ז"ל

רב מושב חצב - בן ליזה ז"ל נלב"ע י"ג ניסן תשמ"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו **אורי נעמן** שיחיו-רחובות

לעילוי נשמת

מרת **שרה רוחמה רוזנפלד** ע"ה

ב"ר נחמן ז"ל נלב"ע ט"ו ניסן תש"ן

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י בנם וכלתם הר"ר **נחמן והנייה רוזנפלד** שיחיו

גם אתה יכול להנציח את יקיריך
בגמרות המיוחדות שבהוצאת "סאורות הדף היומי" התקשר עוד היום להנצחה במסכת יוסא הוצאת לאור בקרוב

לפרטים: שי 03-5775307

נותרו מספר תאריכים פנויים:

תפוז: ח.ט.ר.ג.כ.ת.כ.ט

אב: כ.ז.ח.י.י.ב.י.ג.י.ד.כ.כ.ב

אלול: ד,ה'

רכישת הנצחות, עד יום ד' בלבד

הדף שלך לנצחה

לכונן ש"ס ותנו לבית הפרוש וכתבו עליו שהוא לאר נשמת אבותיהם... לכלל עת שילמדו בו ויהיה לנחת רוח לנשמת הנשמת. (ארכיב חסד ח"ב עמ"ד)